

Антоненко А.В.

Полтавський юридичний інститут
Національного юридичного університету
ім. Я. Мудрого
aaanasteisha2022@gmail.com
м. Полтава

ЧИ МАЮ Я ПРАВО, ЯК ЖІНКА НА ВИКОРИСТАННЯ БУДЬ-ЯКИХ ЗАСОБІВ ЩОДО ЗАХИСТУ СЕКСУАЛЬНОЇ СВОБОДИ.

Для мене, як для студентки-правниці і просто як для жінки, це дуже особисте і важливе питання. Воно відчувається не лише в теорії, а й у реальному житті: у статистиці злочинів, у судових рішеннях, де інколи жертви опиняються мало не винними, і це змушує сумніватися, чи справді правова система може захистити найважливіше – людську гідність. Відповідь на це питання, здавалося б очевидною: моє тіло – це моя абсолютна власність, моя недоторканна територія, і я маю природне право захищати її від вторгнення будь-якою ціною. Але коли починаєш глибше розбиратися в кримінальному праві і дивитися, як воно працює на практиці, стає видно глибоку прірву між природним правом жінки на захист себе і тими жорсткими, іноді застарілими правилами, які встановлює закон.

У цьому есе я прагну довести, що маю право на використання засобів щодо захисту сексуальної свободи, а чинна оцінка необхідної оборони у справах про сексуальне насильство потребує докорінного переосмислення та зміни підходу трактування дій судами.

Відповідно до статті 28 Конституції України, яка гарантує кожному право на повагу до його гідності та наголошує, що ніхто не може бути підданий жорстокому або такому, що принижує його гідність, поводженню.[1] Сексуальне насильство – це злочин, який руйнує особистість.

Коли ми звертаємося до статті 36 Кримінального кодексу України (ККУ), закон нібито дає нам інструмент захисту – право на необхідну оборону [2]. Закон дозволяє заподіяти нападнику шкоду, необхідну і достатню в даній обстановці для негайного відвернення чи припинення посягання. Але тут же з'являється фатальний для багатьох жінок бар'єр – поняття «перевищення меж необхідної оборони» (ч. 3 ст. 36 ККУ) та кримінальна відповідальність за ст. 118 ККУ (умисне вбивство при перевищенні меж) [2].

Як свідчить аналітика Центру демократії та верховенства права (ЦЕДЕМ), яка показує реальність українського правосуддя, застосування статті 36 ККУ на практиці перетворилося на «судову лотерею» [3]. Дослідники проаналізували масив судових вироків і виявили приголомшливу невідповідність: у досліджених справах 32 особи були засуджені (суд відхилив або проігнорував їхні аргументи про самозахист), і лише 18 людей були виправдані. Система набагато охочіше кваліфікує дії жінки, що відбивалася від нападника, за статтею 118 ККУ, перекладаючи на неї тягар доказування свого стану через експертизи, що завдають повторної травматизації, замість того, щоб визнати її право на захист.

Правова доктрина вимагає, щоб захист був «співрозмірним» небезпечності посягання. Але давайте перенесемо цю теорію в жахливу реальність спроби

ЧИ МАЮ Я ПРАВО 2.0 ?

Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної студентської конференції
(Житомир, 23 квітня 2026 р.)

згвалтування. Уявіть ситуацію: на жінку нападає чоловік, який значно переважає її фізично. Він не має при собі ножа чи пістолета – його зброєю є його вага, сила, раптовість та агресивність. З точки зору формальної логіки закону, якщо жінка в стані паніки застосує підручний предмет (ключі, камінь, кухонне приладдя або пляшку) і завдасть нападнику тяжких травм або смерті, слідство почне безжально аналізувати: а чи не перевищила вона межі? Адже він був «беззбройним».

Ця вимога «співрозмірності» у справах про статеві злочини вимагає від жінки, яка перебуває у стані фізіологічного афекту, в момент викиду адреналіну і жаху, стати і прораховувати як саме оборонитися щоб нанесені травми були співрозмірними небезпечності посягання. Закон очікує, що жертва здатна об'єктивно зважити: «Так, мене зараз гвалтуватимуть, але прямої загрози життю ніби немає, тому я маю вдарити його лише так, щоб зупинити, але не покалічити». Це не просто нереалістично – це суперечить людській психології.

Моя позиція полягає в тому, що право на використання будь-яких засобів захисту має базуватися на перекваліфікації того, чим є загроза згвалтування в момент її реалізації.

Частина 5 статті 36 ККУ визначає виняткові ситуації, коли особа не несе кримінальної відповідальності за застосування зброї або будь-яких інших засобів, незалежно від тяжкості шкоди, заподіяної нападнику [2]. Це напад озброєної особи, напад групи осіб або насильницьке вторгнення у житло чи інше приміщення.

Виникає правове та моральне питання: чому насильницьке вторгнення в мою квартиру дає мені абсолютне право на захист будь-якими засобами, а насильницьке вторгнення в моє тіло – ні? Здорове тіло – це найцінніше, що може мати людина.

Більше того, як жертва в момент нападу може знати межі намірів злочинця? Згвалтування часто поєднується з нанесенням тяжких тілесних ушкоджень або вбивством (з метою приховати злочин, або подолати опір, п.9 або 10 ч.2 ст. 115 ККУ). Спроба подолати волю людини через грубе фізичне насильство, удушення чи побиття має розцінюватися судами як дія, що несе пряму та безпосередню загрозу життю. Якщо ми визнаємо спробу згвалтування загрозою життю, питання про «перевищення меж» знімається автоматично.

Отже, відповідаючи на головне запитання есе: чи маю я право як жінка на використання будь-яких засобів щодо захисту сексуальної свободи?

Я вважаю що так. Моє право є беззаперечним, природним і повинно стати абсолютно легальним.

Згвалтування – це не просто фізичний акт, це спроба загубити особистість. Захищаючи себе від цього, жінка захищає саме своє існування як вільної, гідної людини. Держава монополізувала право на насильство, пообіцявши громадянам захист. Але правоохоронні органи не можуть бути присутніми в кожному темному провулку чи за кожними зачиненими дверима. Коли держава не встигає на допомогу, вона має делегувати право на порятунок самій жінці.

Я не хочу бути частиною системи, яка змушує жінку зважувати силу удару, коли її намагаються знищити. Правосуддя повинно стояти на боці тієї, хто захищається. Тому з права на захист власного тіла, життя та гідності починається вся ієрархія прав у демократичному суспільстві. І воно має належати кожній жінці повністю: без умов, без сумнівів і без жодних обмежень щодо засобів захисту.